studia comeniana et historica

Commentarii periodici studiis Comenianis colendis nec non saeculorum XVI–XVIII rebus gestis confiniique Moravorum Slovacorumque historiae indagandis

103–104

MUSAEUM COMENII
HUNNO BRODENSE
L / 2020

Časopis Muzea Jana Amose Komenského v Uherském Brodě
pro komeniologii, historii 16.–18. století
a regionální dějepis moravsko-slovenského pomezí

John Amos Comenius' Museum in Uherský Brod reviewed journal of comeniology,
history of 16th–18th century and regional history of Moravian-Slovak border region

Redakční rada / Editorial Board:
Předseda redakční rady / Head of the Board:
Pavel Floss
Zástupce předsedy / Deputy to the Head of the Board:
Martin Steiner
Členové redakční rady / Members of the Editorial Board:
Marta Bečková, Jiří Beneš, Karel Floss, Petr Horák, František Hýbl,
Ondřej Jakubec, Jiří Just, Tomáš Knoz, Jan Kumpera, Jozef Matula,
Jiří Mikulec, Jaroslav Pánek, Michaela Soleiman pour Hashemi,
Vladimír Urbánek, Miroslav Vaškových
Členové mezinárodní redakční rady / International Advisory Board:
Andreas Fritsch (Berlín), † Hans van der Linde (Naarden),
Andreas Lischewski (Alfter), Roman Mnich (Siedlce),
Schinichi Sohma (Hiroshima)
Redakce / Editors:
Petr Zemek, Lucie Urbánková, Lenka Pospíšilová

studia comeniana et historica

ISSN 0323-2220

OBSAH

ROZHOVOR

ČLÁNKY

RECENZE

RŮZNÉ

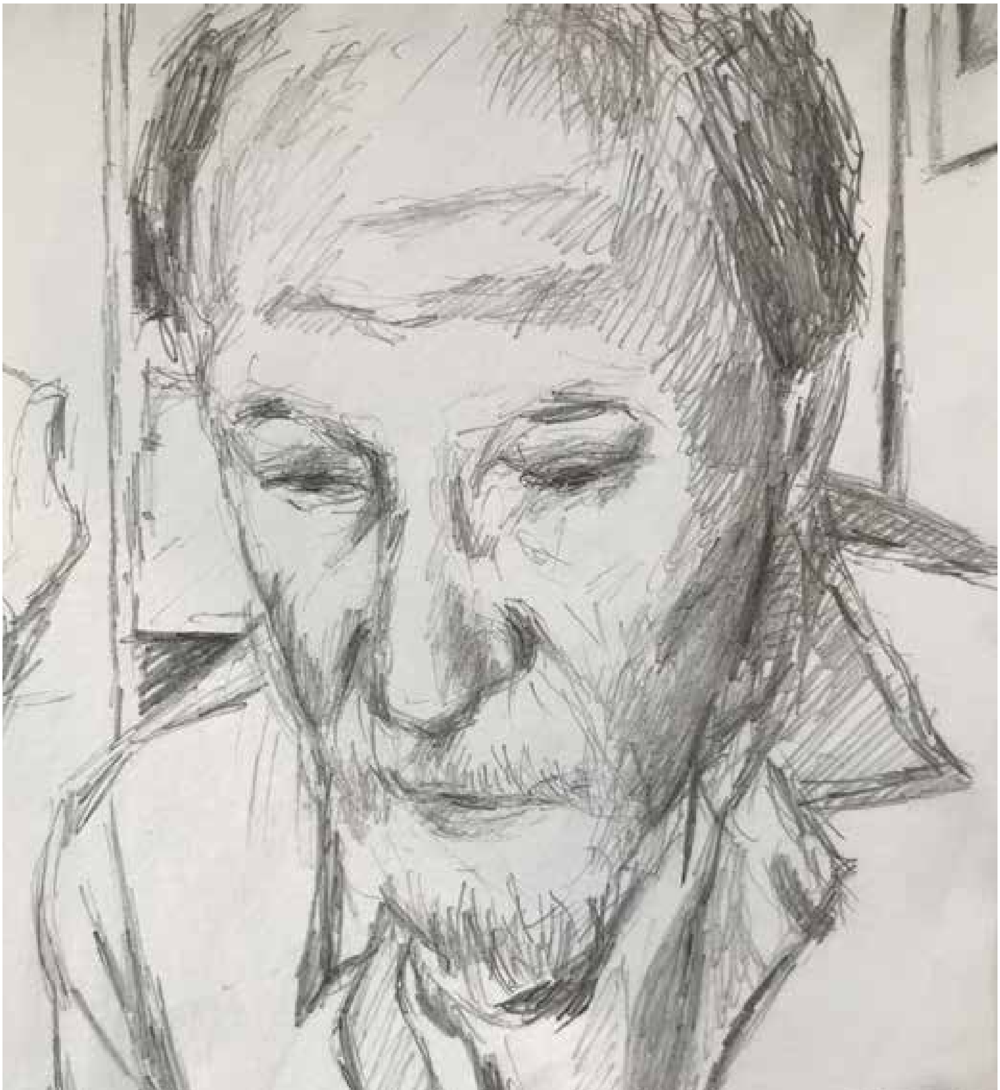
CONTENTS

INTERVIEW

ARTICLES

REVIEWS

VARIOUS

PAVEL FLOSS OSMDESÁTILETÝ

Připomínat na stránkách *Studia Comeniana et historica* osobnost a dílo Pavla Flosse, který toto odborné periodikum v roce 1971 založil a publikoval v něm od té doby až dodnes desítky článků, se může zdát pověstným nošením sov do Athén. Při příležitosti jeho životního jubilea bych přesto k srdečné gratulaci připojil krátkou vzpomínku na poslední desetiletí, kdy se s ním intenzivně setkávám, inspirován jeho erudicí a charakterem, a kdy mezi námi vzniklo skutečné přátelství. Využiji toho též k poukázání na jeho tvůrčí činnost v uplynulé dekádě.

První přímou – řekněme – konfrontaci s Pavlem Flossem jsem zažil během prvního ročníku studia filosofie v Olomouci při zkoušce z předmětu Středověká filosofie. Na přednáškách jsem mohl „těžit“ z jisté anonymity, ale nyní jsem byl doslova vystaven prubířskému kameni. A přiznávám, napoprvé jsem neobstál. V závěru zkoušky jsem nebyl schopen zformulovat zákon vyloučeného třetího, na který jsem byl profesorem Flossem tázán. Přísedící, náš přítel Jiří Michalík, který byl v té době doktorandem a Pavlovým asistentem, se mi pokoušel grimasami a posunky pomoci, ale nebylo to nic platné – buď jsem věděl, nebo nevěděl – *tertium non datur*.

Jak mnozí vědí, Pavel trpí po celý život dědičnou vadou zraku a polovinu svého života je prakticky nevidomý. Ale „trpí“ je špatné slovo. Se svou chorobou se vyrovnal obdivuhodným a příkladným způsobem: nenechal si vzít radost ze života a intenzivně se věnoval tvůrčí činnosti. Mohl se při tom spolehnout také na podporu a péči blízkých. Jeho starší bratr Karel, jakož i řada dalších lidí, mu knihy předčítali. V posledních dekádách pak začal hojně využívat výdobytku magnetofonových diktafonů a s nástupem modernější techniky i nové přístroje, které – lidově řečeno – „samy čtou“. Vždycky se rozčílí, když rozmar techniky přepne z klidného ženského hlasu na drmolivý mužský…

Vedle zrakového hendikepu se musel Pavel na počátku desátých let tohoto století potýkat s těžkou nemocí, vyšel z ní však ve znovunabyté síle a s nezlomeným duchem a jeho překypující *élan vital* je inspirací pro jeho přátele i studenty. I já jsem tak mohl přiložit ruku k dílu, začal jsem Pavlovi asistovat a mnohému se přiučil. Nejprve se po určitý čas připravovalo druhé vydání prvního dílu jeho *opus magnum* – trilogie *Cesty evropského myšlení*. Podstatně větší, mnohaleté úsilí pak představovaly práce na dokončení druhého dílu s titulem *Aktéři humanismu a rané renesance* (vyšel v květnu 2021 v nakl. Vyšehrad – pozn. aut.). Jak Pavel říká, s žádným svým dílem si nedal tolik práce a nepomáhalo mu tolik spolupracovníků. Je to ostatně pochopitelné – kniha, členěná do čtyř různě rozsáhlých oddílů, je uvozena obecnými úvahami o povaze a smyslu humanismu a renesance, pokračuje interpretací Dantova díla – především jeho *Božské komedie*, ale i jeho politické filosofie ve spise *De monarchia* a politické filosofie Marsilia z Padovy a následně reflektuje povahu tvorby raných humanistů se zvláštním zřetelem na dílo Franceska Petrarky, Coluccia Salutatiho a Leonarda Bruniho. Většinu objemného svazku pak tvoří oddíl věnovaný Mikuláši Kusánskému s podrobným výkladem všech jeho filosofických, teologických a matematických děl a závěrečnou kapitolou o moderních interpretacích Kusánova díla (především u Heinricha Rombacha, Kurta Flasche, Willyho Schwarze a Martina Thurnera).

V roce 2020 byla ve švýcarském nakladatelství Schwabe publikována Flossova samostatná objemná studie o Mikuláši Kusánském s titulem *The Philosophy of Nicholas of Cusa: An Introduction into His Thinking*, v níž interpretuje Kusánovo dílo na pozadí zrání jeho

myšlení. Představuje tři etapy Kusánského tvorby, počínaje prvními kázáními až po jeho nejkratší filosofický text *De apice theoriae*, které spojuje jeho celoživotní úsilí o hledání Boha, resp. prvního principu a základu všech věcí, a zkoumání světa a člověka. Pozornost se soustředí především na metafyzické, resp. ontoteologické Mikulášovy myšlenky, ale neopomíjí ani jeho kosmologické, antropologické a gnozeologické názory. Kusána chápe jako iniciátora typu myšlení, které začalo zhodnocovat relační strukturu skutečnosti a zkoumat různé formy lidské kreativity. Poslední kapitola knihy se zabývá vztahem J. A. Komenského k některým zásadním Kusánovým konceptům, čímž chtěl autor přispět k 350. výročí úmrtí *Učitele národů*, které jsme si připomněli v roce 2020.

K tomuto výročí ostatně Pavel Floss vystoupil opakovaně, aby připomněl v mnohém aktuální odkaz J. A. K. Na přednášce Jednoty filosofické v Olomouci představil *Dílo Komenského a ideové zápasy současnosti* a zabýval se mj. těmi oblastmi Komenského filosofie, teologie, pedagogiky a politické nauky, které nás podle něj mohou stále inspirovat (např. jeho univerzalismus, ekumenismus, skladebnost koncepcí či étos svobody). Nejnověji pak v časopise českých unitářů *Tvůrčí život* vyšla stať upozorňující na aktuálnost Komenského emendačních a irénických myšlenek (a jíž tamtéž předcházel jeho text, který byl tematicky příbuzný – věnoval se ideji světového étosu Hanse Künga). V poslední době připojil Pavel také kritické komentáře ke scénáři filmu Ivy a Lubomíra Hlavsových *Jako letní sníh*, novému dokumentárně dramatickému zpracování osudů Jana Amose Komenského, jež mělo premiéru v České televizi na začátku roku 2021. Pavel Floss připojil svůj podpis a podporu projektu iniciovanému Janem Háblem *Charta 2020*, vyzývajícímu ke společné poradě a nápravě našeho vzdělávání, politiky a kultury.

V tomto kontextu bych rád vzpomenul, že již krátce po začátku studií jsem začal v Olomouci, ponoukán zvláště naším přítelem Petrem Rohelem, pořádat přednášky a diskuze na politická, sociální a kulturní témata z neautoritářských levicových pozic. Pavel se o ně vždy živě zajímal, a pokud nemohl přijít, byl zvědavý, o čem se diskutovalo. Sám vystoupil na jedné z těchto akcí, věnované dědictví sociálního a kulturního obrození šedesátých let v Československu. Je proto na místě zdůraznit, že doposud nenaplněné naděje demokratického socialismu zůstávají jedním z jubilantových světonázorových úběžníků; je přesvědčen, že důstojná a udržitelná budoucnost člověka a evropské společnosti se bez nějaké formy socialistické demokracie neobejde. Jako bytostný demokrat, jehož sociálně ideové kořeny vyrůstají především z podloží katolických sociálních encyklik a filosofického personalismu (který má původ v renesančním pojetí důstojnosti člověka, jehož vrchol můžeme spatřovat právě v Komenského díle), sleduje se znepokojením vývoj v Maďarsku, Polsku či Brazílii, erozi právního prostředí a společenské solidarity v Česku, ale i celkovou tendenci ke kvantifikaci života v kapitalismu, v němž se člověk stává stále více jen lidským zdrojem a elementem reprodukce kapitálu. Ani akademické prostředí není bohužel před těmito procesy uchráněno, ba spíše naopak zažívá bezprecedentní útok na vědění, které nelze zredukovat na ekonomickou využitelnost a služebnost krátkodobým partikulárním zájmům. V tomto smyslu se Pavel vyjádřil naposled v knize rozhovorů vedených Jiřím Hanušem s řadou univerzitních pedagogů, nazvané *Idea univerzity*.

Pavel Floss zůstává i jedenáct let po svém emeritování aktivní i v přednáškové činnosti. Kromě několika konferencí a dalších setkání (například v přerovském muzeu vzpomínal na *Přerovský rok 1968*; pravidelně přispívá do cyklu profesorských přednášek sdružení Societas cognitorum) přednášel na FF UP cyklus *Metafyzika* a *Filosofie a umění* a na Univerzitě Hradec Králové kurzy *Filosofie a umění*, *Láska a erotika v dějinách a současnosti náboženství, filosofie a umění* a *Postmoderní filosofie*. Nyní v Hradci vede

cyklus přednášek *Filosofie, umění, politika* a chystá kurz *Filosofie a literatura pro a proti totalitním režimům 20. století*. V neposlední řadě je nutno vyzdvihnout Pavlovu roli při realizaci každoroční Letní filosofické školy, která se po svém bezmála dvacetiletém sázavském období přesunula na Moravu, a to nejprve do Dubu nad Moravou a v posledních čtyřech letech pak do Velkých Losin, kde roku 2020 proběhl jubilejní 30. ročník. Pavel organizačně zajišťuje přednášející prvních dvou dní LFŠ a pravidelně sám vystupuje.

K významnému jubileu, při jehož příležitosti nebylo v „době covidové“ souzeno se společně sejít, jsme blahopřáli oslavenci alespoň na dálku vydáním sborníku *Paulo Floss octogenario: filosofie v dějinách a současnosti*, do něhož přispělo 14 autorek a autorů a na jehož zpracování jsem se podílel s Lenkou Jedličkovou a Tomášem Nejeschlebou. Pavel Floss trávil onen čas jako každoročně na svém „letním sídle“ na Březové na stráni Bílých Karpat. Je to kouzelné místo v Komenského rodném kraji a moc rád tam za ním jezdím. Věřím, že v dalších letech ho v tomto příjemném prostředí budu moci opět navštěvovat nejen já, ale v hojném počtu i jeho rodina, přátelé, známí a studentstvo. Závěrem mi nezbývá než zvolat: *Ad multos annos!*

OTAKAR BUREŠ

BIBLIOGRAFIE PAVLA FLOSSE 2014–2021:

Podrobnou Flossovu bibliografii do roku 2013 lze nalézt ve výboru jeho textů *Meditace na rozhraní vědy* (ed. Magdalena Milatová, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury 2012, s. 411−419). Vznikla doplněním a úpravami bibliografie díla Pavla Flosse publikované Tomášem Nejeschlebou v jubilejním sborníku *Proměny vědění od Augustina k dnešku* (CDK: Brno 2010, s. 146−154) a bibliografického přehledu Dany Večeřové, otištěného ve *Studia Comeniana et historica* v roce 2000 (roč. 30, č. 63−64, s. 276−285).

2014

Cesty evropského myšlení I. Architekti křesťanského středověkého vědění. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2. upravené vydání.

Metodolog Jacopo Acontio o satanských úkladech v kontextu nábožensko-politických zápasů 16. a 17. století. SCetH XLIV, roč. 44, č. 91–92, s. 113–123.

Za Jindřichem Strouhalem. SCetH XLIV, roč. 44, č. 91–92, s. 286.

2015

Zimmermanův spis Sol siderum princeps a dějiny evropského vědění [Zimmermans Sol siderum princeps and the History of European Science]. In: *Johannes Zimmerman. Sol siderum princeps*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, s. 7–14 [p. 15–22].

K některým filosofickým aspektům Dantova díla. Filosofie dnes, roč. 7, č. 2, s. 3–19.

2016

Téma „Komenský – Kusánský“ stále aktuální. SCetH XLVI, 2016, roč. 46, č. 95–96, s. 9–25.

Za Miloslavem Ransdorfem. SCetH XLVI, roč. 46, č. 95–96, s. 245–246.

Úvodní slovo k 26. Letní filosofické škole. SCetH XLVI, roč. 46, č. 95–96, s. 290–293.

2017

Tři periody Komenského života. Krátká meditace o mém vystoupení na Historické dílně 2017. In: Jan Vybíral (ed.), *Exil: Dvojí domov? Ohlédnutí za Historickou dílnou 2017*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, s. 6–7.

2018

Komenského pojetí člověka a jeho patristické a renesanční zdroje. In: Lenka Řezníková – Vladimír Urbánek (edd.), *Ex definitione: Pansofické pojmy J. A. Komenského a jejich dobové kontexty*. *Studie Martinu Steinerovi*. Praha: Filosofia, s. 147–158.

Duchovní zápasy v šedesátých letech 20. století u nás (svědectví účastníka). In: Jiří Hrabal (ed.), *Role spisovatele-intelektuála ve zlomových okamžicích dějin*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, s. 41–53.

2019

K filosofickým základům Komenského emendačního konceptu. In: Jan Hábl (ed.), *Utopismus, nebo realismus Komenského projektu nápravy věcí lidských?* Červený Kostelec: Pavel Mervart, s. 143–154.

2020

The Philosophy of Nicholas of Cusa: An Introduction into His Thinking. Basel: Schwabe.

Hans Küng a Světový étos. Tvůrčí život: časopis českých unitářů, roč. 9, č. 4–5, s. 73–78.

2021

Cesty evropského myšlení II. Aktéři humanismu a rané renesance. Praha: Vyšehrad.

Základní výzkum má objektivizující charakter. In: Jiří Hanuš (ed.), *Idea univerzity z české perspektivy. Rozhovory s Jiřím Hanušem / The idea of a university from a Czech perspective. Conversations with Jiří Hanuš*. Brno: Masarykova univerzita, s. 51–63.

K aktuálnosti Komenského díla dnes. Tvůrčí život: časopis českých unitářů, roč. 10, č. 1, s. 86–91.

Vydává / Published by:
Muzeum Jana Amose Komenského v Uherském Brodě

Adresa redakce / Address:
Muzeum Jana Amose Komenského v Uherském Brodě
Přemysla Otakara II. 37
688 12 Uherský Brod

Tel.: +420 572 632 288, 572 632 289
zemek@mjakub.cz, urbankova@mjakub.cz, pospisilova@mjakub.cz
www.mjakub.cz

Sazba / Typesetting: Alexandra Haluzová
Tisk / Printed by: Reprocentrum, a.s., Blansko